

(X) Хофман је био и уздрас у напукнутој и
двојачној; Андерсен у меланхолично и сублимно; а
Келер је својом сувереношћу над јуштана овој маре
ној света.

ГОТФРИД КЕЛЕР

Ms. 3945

59

Кад је неко оригиналан, требало би да није налик ни на кога. То је мање више и тачно. Али кад човек узме на око само оригинално, види се да су они између себе по нечему налик. Један парадокс међу многима: да су људи слични по својим оригиналностима.

Готфрид Келер је оригиналан уметник. Он је на искључиво свој начин писао чудну реалистичну новелу, која је ~~како~~^{врло} реалистична, ~~и врло слична~~^и бајка. ~~Он~~^{Келер} је искључиво на свој начин измишљао фигуре које су колико најобичнији, чак банални људи и жене, толико и ~~врста~~^{брзота} лутања које се крећу некако скидано, механички. Готфрид Келер, ~~и~~^{ако} потсећа на врло оригиналног А.Т.Хофмана, и ~~на~~ оригиналног Жан Пола (Јохан Паул Рихтер), и још, ван немачке књижевности, на врло оригиналног данског писца бајки, Кристијана Андерсена. Потсећа на њих нарочито по машти изузетно осетљивој за механику случајности, и, према томе, способној за врсту особите уметничке игре са животом ~~и људима~~. Ти писци су носили у себи екви-
вени компас чија игла упира у фантастичне и бизарне правце који ма се збивају случајности. Ма шта да живот започне, ~~ти писци~~^{Келер} одмах виде каприциозне, даље фигуре тог почетка. Страшне, смешне, грациозне, ~~али нелепове~~ ћудљиве, често и немогуће фигуре, истините само у области легенде ~~и бајке~~, или у области оне чисте логи-
ке која није никада логика живота. Обдарени таквим маштама често више мисао него животином, али ипак тежи

О тѣмъ же постои зана гдѣе некои оцѣнѣ,
 иже въ оуби постома. Въ посто
 въ постома оуби посто, сѣмъ не
~~иже въ посто~~ посто посто въ посто.

управља ~~ти~~ јака и испуњена машта ~~да~~ која ~~нема~~
ниједну ~~машину~~ да ~~изазове~~ ~~живот~~ ~~а~~. Уз ~~тако~~ ²
нашћу, ~~не~~ ^{је} ~~су~~ ~~ни~~ ~~са~~ материјалом одабраним за причу могли ~~не~~ ^{могла} ~~не~~ ^{не} ~~је~~ ~~за~~ ~~них~~,
својеволјно поступати. Психологија неке личности ~~била~~ ~~је~~ ~~за~~ ~~них~~,
~~преносно~~, основа за анализу, или за фантазирање. По вољи ~~су~~ ^{је} ~~ре-~~
шавали причу на земљи, на небу, између неба и земље; ~~по~~ ^{је} ~~вољи~~ ~~уп-~~
рављали да личности живе по унутрашњим нужностима у себи, као
људска бића, или више по спољашњим ~~драмама~~ ^{кадрама}, као лутке на кана-
пу; ~~по~~ ^{је} ~~вољи~~ ~~остављали~~ да извесни натприродни фактори остану спо-
љашњи демони, или ~~уђу~~ ^{како} у човека као унутрашња стварност; ~~по~~ ^{је} ~~вољи~~
уносили у причу, као личности и друштво, животиње и људе зајед-
но; ~~по~~ ^{је} ~~вољи~~ обрађивали неки чисто реалистичан случај као реалистич-
ну причу, или ~~легенду~~ ^{како}, или ~~бајку~~.

^{и да постоје}
Зато Ако оставимо по страни Данца Андерсена, ~~три Немца прет-~~
~~стављају занимљиве појаве~~ ^{два Немца} с обзиром на покрајине из којих су ро-
дом. А.Т.Хофман, (1776-1822) у светској књижевности ~~најпознатији~~
~~од њих троје~~, чувени писац фантастичних романа и прича сазданих ^{од}
~~од једне маште која киши, чинка се, расте и бежи као морска пена~~ ^{једне заправо}
~~под бичевима ветрова~~, родом је из Ренигсберга, са даљне немачко-
славенске границе, са једнога тла у којем се услојавали Немци,
Пољаци и Руси. Та три народа укупно узевши, претстављају ~~машта~~ ^{врло}
~~највишу~~ ^{велику} меру уметничких клица и могућности. Хофман је годинама
живео као ~~као~~ потпуно опредељен даровит музичар, ~~не~~ ~~тор~~, компо-
зитор, ~~и~~ музички критичар, да би затим постао исто тако и несрав-
њено више опредељен и даровит писац. На међу ^у запада и истока, у

стицају трију вера и трију оригиналних музика, Хофман је добио у себе читаве серије темперамената и творачких расположења, и ишао у оном што је писао ~~до~~ савршено уметнички изведених творевина, до лудачки ~~и~~ завитланих фантазија, од стварања за писањим столом, до јахања на змају и дружења с ђаволима. ~~Јан Пол (1763-1825) је Ба-~~
~~варац, из околине Бајројта која је дала неколико људи сасвим нео-~~
~~бичне маште. Машта Јана Пола је чисто немачка, мало тешка и магло-~~
~~вита. Она је ударала о границе, прекидала се, прелазила у измишља-~~
~~ња силом, замарала се, нагло се претварала у најсувопарнију ствар-~~
~~ност и ученост. Код Жан Пола је добар део необичности у стилу, у~~
~~збрци алегорија, метафора и алузија; затим у језику, у реченицама~~
~~најразнороднијим по синтакси, по новоскованим речима које иду кроз~~
~~читаве редове. Смела и луда арабеска Жан Полове приче често је ли-~~
~~шена оне од једног комада целе и еластичне опруге на којој Хофма-~~
~~нов~~ ~~повампирени циркус отскаче у чудесним маховима.~~ Готфрид Келер,
 (1819-1890), Швајцарац из Цириха, из једне разборите, стварне, марне
 немачке средине, претставља ~~врао~~ ^{зак} очишћену и сазрелу варианту маште,
~~својих претходника.~~ Он је дошао да ~~премени~~ ^с и резблажи карактер ~~те-~~
~~јанствености беде и мука~~ ^с ~~човекових~~ ^{на} ~~на овом свету.~~ То је крај Хофма-
~~нову гњеву и сарказму~~ ^и ~~намених очију;~~ Крај меланхолији и протесто-
~~вању Јана Пола.~~ Долази прича која потсећа на ~~целинске,~~ ^{широке} свеже, тала-
 саве травнике швајцарске, по којима сунце и кишица стварају чуда
 од умилне лепоте и шале, а ~~служ~~ ^{много} и громови не могу ~~ништа.~~ ^{а често не могу}

09 Готфрид Келер је носио у себи све маштаво и снено своје земље ^{својих} планина, језера и растиња; све дубоко човечно своје кул-
 турне и слободне отаџбине; и све кантонски ^{швајцарски} наивно швајцарских гра-
 дова који су, и кад велики, мали градови. Док Хофманова машта мо-
 же сасвим да притисне разум, ~~а разум Жан Пола да невинтери машту,~~
 код Келера имамо хармонију ~~елемената у оне двојице~~ ^{двојице}. Келер је имао
 флегме у темпераменту; имао снажан интелект изражен ~~пре свега~~ у не-
 обичној дисциплини човека и писца; имао у машти више лирске наивно-
 сти и шаљивости него драмског акцента и необузданости. Хофман је
 био у грозници, ~~Жан Пол имао конетруисана стања,~~ Келер ^{имао} мудру душу.
 Хофман је летео и падао као метеор; ~~Жан Пол био збир невероватних~~
~~предмета;~~ Келер је сневао ~~танане снове~~ ^{мелангар} лежећи на земљи међу расцве-
 таним кромпиром швајцарских њивица. Хофман је сарадао

Хофман и ~~Жан Пол~~ су страдали (од оног што су многи ми-
 слиоци и писци германске расе (Карлајл, Ниче, Вагнер) подвлачили;
 од осећања да несрећа и страдање човеково долазе од његове величине.
 Швајцарски Немац Келер није од тога патио, иако није био мали чо-
 век. ~~Швајцарци воле крила, али воле и чврсту осовину око које се~~
~~све окреће.~~ Келер човек и Келер уметник дошли су у склад и по при-
 роди и по напорима. Исти елементи су сачињавали ~~Келерове~~ грађанске
 и његове уметничке врлине: искреност, савладаност, извесна консер-
 вативност, велика моћ ^{и приврженост} лишавања, стварност. Келер је имао ~~јаку маш-~~
 ту али скептичне осећаје и писао веома тачне чудноватости и шале.

фантастичну машту

Волео је фантазирање и ироничне вариације, и радо их продужавао у заносу од вина и у ~~изразама~~ ^{фантазији} али је волео и суву анализу факата, и религиозно моралног строја човекова. У карактеристично немачком споју фантастичног и морализаторског, знао је боље но многи други — ~~так~~ ^{нест} и његов врло даровити савременик, швајцарски приповедач К. Мајер — ускладити своје противности: епикурејство, ~~меланхолија~~ ^{наузе у раду}, винско веселе, љубав према жени, и, с друге стране, чврстину карактера, одрицање, ^{Келер и} службу ^и отаџбини. Келер је, што уметнички често немају, имао одређен ^и поглед на свет, и то се код њега доследно осећа у животу и делу.

У животу Келерову било је више тешких околности. ^Споља: сиромаштво, велика закинутост у лепоти спољашњег изгледа, сталан неуспех код жена. У њему: једна ^{пре} ~~дирљива~~ осетљива природа, наклоност ка самовању, неумешност да се прилагоди друштву, извесна ^{Својерлава} тврдоћа, и, што би Рус казао, "нељудимост" у поносу. У своме аутобиографском роману Зелени Хенрик, Келер-Хенрик се тужи да су га већ као дечка "сматрали окорелим и тврдим", па додаје: "Сузе ми измамити може само утученост због неке моје кривице, или због претрпљене неправде, дакле оно што човека унутра дира, а никада непосредна несрећа и смрт". Последице ^{то} ~~корњих~~ ^{Келера} околности биле су да је Келер до краја живота остао нежењен и сам, да је волео кавану и мало распуштену слободу нежење, да се тешко скрашавало на месту, да студије — у Хајделбергу и Берлину — никада није довршио. Али,

~~извукао је тај~~ ~~бохем~~ у себи једну јасну и најкраћу линију живо-
та и уметности између две сталне тачке: одређени поглед на свет,
и дар да после сваке кризе баци у ситуацију хумор.

Келеров поглед на свет ~~је био~~ позитиван, и доста једно-
ставан. Веровао је да у овој васелени има нешто више од свега,
према чему ~~човек~~ ^{је} ~~има~~ дужност да буде човек. Веровао ^{је} ~~да~~ човек тре-
ба да има једну љубав која циља даље од среће. Знао ^{је} ~~да~~ се сви до-
гађаји и истине могу тумачити на безброј начина, и да шаљиви на-
чин није најгори међу њима. ~~Респектовао~~ ^{је} стварност, али видео ^{угодно} ~~ка-~~
ко је њу лако помаћи у нешто фантастично, и како ^{она} онда мање прити-
скује и боли. Келер се дакле ~~и~~ ^{апсолутно} покоравао ^{напољу} једној ^{и једној} великој дисципли-
ни; ^{али} ~~и~~ ^{је} саздао у себи неко ^{своје} ~~особито~~ особито блаженство, о којем, уоста-
лом, није хтео никада поближе да се изрази.

Наравно, није било ^{ни песника се неких блаженствима} песника који није јео горак хлеб
и проливао сузе, па то није мимоишло ни Келера. Дурљиви Панкрац,
[личност у јако аутобиографској новели истог имена] Панкрац са ~~сво-~~
~~јим~~ ^{завишћима} набуреним поносом, крајњом осетљивошћу, наглим и преким одлу-
кама и ~~онда~~ ^{својим} ~~бежење~~ у своју ~~коморину~~ ^{своју}, или чак у Индију и Африку,
да би се исплакао и преболео бол — то је Келер. ~~сва~~ ^{како се спасава} та прича
је уметничка илустрација ~~за прве~~ ^и слојеве ~~Келерова~~ ^и погледа на свет.
У својим лирским песмама, које су слабији део Келерове књижевности,
али ~~бај~~ ^{свакако} ~~тако~~ непосреднији израз онога што је узнемиравало
песника — у тим песмама ~~је~~ ^{се} већ изражена борба да се ~~до~~ господари

животом и расположењима и у најкритичнијим часовима:

Halt ein, o Wahnsinn, denn noch bin ich ~~Wahnsinn~~ ^{Wahnsinn},
Und bleib es bis zum letzten Odemzug.

У прози је Келер много пута, и боље, писао то исто. У већ споменутому Зеленом Хенрику има одељак где се прича како је општински баждар, у доказивању једне ствари, ставио ^{Јуле} баждарску меру Хенрику око грла, и рекао: "Дотле, и не даље, смеју се пети срећа и несрећа, радост и туга, весеље и утученост. У прсима нека хучи и тресе се, у гуши нека застаје дах. Глава има да стоји управо до у смрт!"

Тај текст није ~~био~~ само добро нађена слика. Живот Келеров, напоменули смо, слагао је ~~тешка~~ искуства за ту слику. Вила баждарица, како у нашој народној песми стоји, узела је ^{Јула} од сиротог малог Готфрида "тешку баждарину". Додуше, није узела "од јунака оба ока црна", напротив, очи и чело је једино што је Келер имао не само здраво него и лепо, ~~Али му је те~~ ^у ~~очи~~ ^{свађине} ~~у једну~~ ^у ~~не~~ ^{Јула} ~~сразмерно велику~~ ^а ~~главу~~ ^{на} ~~насадити~~ ^{на} ~~на кратко тело, које је онда још једаред скратила~~ ^{Јула} ~~срезајући му~~ ^{Келер} ~~немилоствиву~~ ^{не} ~~ногу~~ ^{од} ~~не~~ ^{нормалне} ~~дугачке~~ ^{нормалне} ногу. Келер је био баца. Таквога младића и човека, наравно, жене нису волеле; и што је горе, ни једна једина жена га није волела. Реч "ни једна" постаје у ^у ~~то~~ ^{то} ~~лико~~ ^{лико} ~~значајнија~~ ^{значајнија} ~~што је~~ ^{што је} Келер многе жене волео. И имао је још и несрећан укус да воли, све од реда, жене јунонског стаса, мушки поносног држања. Лидија у

[Uzvišena nadnost nad jednostavnim, i praktična]
[Mudrost u životu, nemalo se kroz Kelera.]

9

~~Аристократски миран, а уједно буржујски прагматичан и у патриотизму и у религији и у уметности, Келер је животом и делом подвлачио ово: узвишену и ^а ~~мудру~~ и ^а ~~практичну~~ мудрост.~~ Све дешавање ^{мисли се} у свету ^{мисли се} детаљ је једне тако огромне и дубоког смисла целине, да ~~ништа~~ ^{да} не може бити, или бар не сме остати ни катастрофално ни претерано болно. Живот је тежак, али човек му мора бити господар и уметник. Смрт, на крају, није онда друго до "завлачење уморног човека у земљу, као у постељу". ^{То, Келера, ни не бисмо звали, ни} ~~Али да се тако живи, и уметникује, и умре,~~ ^{са свим} не^{ће} требало је да човек све јасно види, да много зна и да сигурно зна, да једним моћним разумом пребира по машти са много скепсе и ^{мало} ~~мало~~ ^{не} одушевљења. Келер је доста пута писао о "незнању, и малој количини мисли" у својој младости. Изгледа на први мах да је то ~~све~~ у нескладу са човеком велике маште и писцем прича, ~~које су пола бајке.~~ Није. Многи, и баш фантастични писци слагали су се с ^{чињеницом} ~~чињеницом~~ да добро уочена, изучена, и тумачена стварност премаша све што се може измислити. Стварност је, заиста, измишљена од највеће маште у васелени. У томе, рекли бисмо, и јесте кључ бајки и легенди: фантастичност стварности.

Келер је велики део животне мудрости научио од једног врло ^{ог} великог и немилостивог учитеља, од Шекспира. О потресу који је у њему младом ^{изазвао} ~~преизвео~~ Шекспир, написао је у својој причи о Панкрацу неколико златних редака. Кроз Шекспира ~~је он~~ сам себи признавао

Философија и религија, нешто остало од стварности. На начин великог човека. Стварност је свест. Машта уметника је зато да пронађе и разуме стварност. Келер је, по нашем великом човеку, уenio

себе, какав је, какав није. Пре Шекспира, Келера је мучило сазнање о беди, ништавости, пролазности живота. ~~После Шекспира, у којем је морао читати страшне Шекспирове речи:~~

Живот је само лутајућа сен;
Кукаван глумац што се бочи и кочи
За један час на даскама, а онда
И не чује се више; прича је то
Идиота једног, пуна буке и беса
А не значи ништ.

~~После Шекспира и тих речи Келер је сасвим сигурно знао да живот јесте ништавило, али да је оне речи исписала не романтична меланхолија и беспомоћност, него мушка снага која је снажна од гледања у истину, од познавања истине. Па је онда и он стао с разумом дочекивати своја очајања, пуштао да га до гуше освајају јад и беда, али главу чувао ведром и слободном. Као питање бити или не бити и човека и уметника у човеку. Спасавао се као млад песник:~~

Ich kenne dich, o Unglück, ganz und gar,
Ich sehe jedes Glied an deiner Kette,
Du bist vernünftig, zum Bewundern klar,
Als ob ein Denker dich geordnet hätte.

~~Ова поезија је дакако више проза но поезија. Келер није био лирски песник — али има он зато прозних места у којима се на поетски~~

начин казује ~~мучна~~^{опоста}, позитивна снага која се не да ни животу ни смрти. У Зеленом Хенрику, после смрти Ане, девојчета које је у животу младог Хенрика било чисто спиритуална љубав, овако говори о себи Хенрик: ~~Ја сам једини који сам~~ ^{Ја сам једини који сам} ~~сам~~ ^{сам}.

"Чудна ми се чинила та рана смрт, а још више што је то сирото мртво девојче било моја драга. Утонуо сам дубоко у мисли, не осећајући при том ни ужас ни ~~нетрпељиви~~^{издржљиви} бол, иако сам догађај свестрано проосећао^и у мислима....

"Међутим сам мирно стајао крај мртвог тела и гледао Ану ~~нетремице~~^{не}. Али, тим непосредним гледањем смрти нисам постајао паметнији у тајни смрти, ни узбуђенији, ~~но~~ пре тог гледања. Ана лежаше ту не много друкчија него кад сам је ~~задњи~~^{последњи} пут видео, само што су јој очи биле склопљене, а цветно бело лице изгледало као да ће сад-сад да се зарумени. Коса јој ~~је била~~ светла, жива и златна, а беле руке ~~лежале~~^{ле} склопљене на белој хаљини, и у њима ~~била~~ бела рука. Све сам то добро видео, и осећао скоро врсту срећног поноса што сам у тако тужном положају, и што видим пред собом једну тако поетски лепу мртву драгану моје младости....

"Тек после поноћи је дошао ред на мене да стражарим крај мртвог тела, пошто смо већ увели тај чудан обичај. Остао сам до зоре у собици. Али, иако су ми часови пролазили брзо, као тренутци, ипак не бих умео рећи шта сам мислио и осећао. Било је тако

тихо да ми се чинило: чујем шум вечности кроз ту тишину; бела мртва девојка лежала је и лежала непомична, а шарено цвеће њилима под њом чинило се да расте у оној слабој светлости. Одједаред се појавила зорњача, и стала се огледати у језеру; угасих, звезди у част, лампу, да би само звезда била Анин мртвачки пламен, и настави седети у свом углу у мраку, и гледати како се собица постепено осветљује. Праскозорје, које је прелазило у златно јутарње руменило, и звезда, као да су живели и исткивали нешто око непомичне прилике, док најзад не грану око ње бели дан. Устао сам, стао крај постеље, и видећи јој јасне^о црте лица, изговорио^{сам} њено име, дахом, безгласно; остала је мртво мирна; ~~и~~^а кад јој с устезањем додирнух руку, тргох брзо своју натраг, као да сам такоа усијано гвожђе; њена рука је била хладна као гомилица хладне земље.

"То непријатно хладно осећање струјало је кроз све моје тело, и одједаред ми се лице умрле учини лишено душе, и туђе, и скоро ми се оте уплашени узвик: Шта је још заједничко између нас двоје! Кад одједаред, забруја из учитељеве собе хармониум... Ја ослушнух, мелодија савлада мој телесни страх, њени тајанствени тонови открише преда миом бесмртни свет духова, и ја осетих да му и ја припадам, сада још јаче због новог заветовања уснулом девојчету... Али, истовремено, ~~ми~~^{ми} бављење у мртвачкој одаји би^а неугодно, и дође ми потреба да ~~са~~^{ва} мишљу о бесмртности изиђем у живо зеленило."

(Nemico obzane. Svaka per

Необична проза је то. Причана просто, тако прост
~~што~~ ^{зато, јасно, објасно,} као да је комад обичног усменог казивања. Међутим, ту је свршена једна рет-
 ка анализа: расстанак двоје драгих од којих је једно мртво, дефинитивно изаш-
 ло из живота, а друго бујним животом жива ^(заљубљено) ~~јер~~ је и у живот и у вечну природу,
~~заљубљено~~. Тако је ванредан акорд у којем се слива мисао о бесмртности са жи-
 вим зеленилом на земљи. ^{Талка} ~~То~~ је велика проза која ^{визуелна поезија:} ~~уакм~~ завршава са акордом ва-
 селенским.

Сва Келерова проза је ^{мисаоно} веома оригинално ткиво. То је понај-

češće realistični materijal iz najobičnijeg života, vrsta hronike o običnim
 građanima, čak o takozvanim buržujima i filistrima. I u legendama svojim Ke-
 ler više skida nebo na zemlju nego što zemlju nastavlja svecima i asketima. Svi
 su njegovi junaci iz skromnih staleža i od jednostavnih psihologija, oni jesu
 i počinu sve što čovek počinuti može, ali onim skromnim i vitnim u bita Keler
 umazuje guši patetiku. Keler je veliki tatan poet i zna da velika i громка па-
 тетика није поезија. Човеково страдање и духовно лутање је неопишљиво и немо,
 а патетика је бучна и тешка. Прозаист Келер је (тачно тамо велики poet где су
 велики poetи често прозаисти, тамо где треба прогути о-највећом или прасну-
 ти с комиком. Велики poet у Келеру неволи крв, зрисак, и хероја тешког као оло-
 во. Његове фигуре су фигурине, лаке, час вештаствене час невестаствене, и rea-
 листичка прича је онда истовремено бајка. Келеров стил је такав: а се не види
 мука и рад, читалац понекад доиста не зна чита ли бајку или драму, јели му та
 тешко или смешно. У причи о трима чешљарима праведним чешљарима, живот се ди-
 жа до праве драме и фабулом и психологијом, унесрећине се сва тројица правед-
 них чешљара, али у причи прича је изаткана од невероватноје бајке, с једне стра-
 не и смешноје леног водвиља, с друге.

Над треба, Келер је мајстор слике за необични обрт у ситуацији. Али он је и разрађивач психолошког стања до расписаности. Споро се код њега помиче унутрашње догађање. То даје његовом причању епско обележје: уједначен тон, објективност, одсуство субјективног додавања од стране писца. Чо читаоцу се понекад чини да чита неку локалну народну причу, топлу, љупку. Келер је и као аутор мало нељудин, крије се, не види се. Као онај лав о којем говори Шатобријан који је остајао сакривен у блиставој пустињској светлости. Потсети вас на Келера и на Немца и потсети вас да то ипак није бајка ни народна прича — местимична претпоставка придатних додатака или доказивање

онога што би без аргумената било јасније.

[Замети се ^{у Келеру} ~~Келер~~ речено је већ највећим је делом описивао буржује и филистре. Повртан читалац то понекад осуђује управо не разуме ствар како треба. ^{у филистарском свету} ~~У филистарском свету~~ се налази најтареније и најпуније све што је битан елемент друштвеног човека; и све добро и све одвратно. ~~А филистарски свет је~~ ^{јубени} ~~свагде он је велика већина света.~~ У своме роману Буденброкови ^{велики} немачки писац данашњих дана ^{Thomas Mann} ~~описао је~~ дизање и пропадање поноситог града Либена, препуног сјајне традиције и поноса, и најбеднијег филистарства уз то. ^{Јосиф} ~~Али~~ не само писци романа и прича ^{такође} ~~него и писци афоризама и паренеца~~ сепкају и аналику филистре. Међу филистрима је највише таштине и празнине и лажних врлина, ^{а од тога је говорење} ~~Келер је~~ класични приказивач лажних врлина. Његов Кабис, у причи Ковач своје среће гоји се од лажних врлина. Његове праведне чешљаре је просто до првоточине изјела лажна врлина. ^{Како што је Келер написао} ~~Али~~ кад се боље погледа ^{види се} ~~да те лажне~~ врлине стају ^{такође} ~~напора и мука~~, и плаћају се скупо. Све се у човеку претвара у страст па и таштина и лажна ~~врлина~~ врлина. У неким Келеровим Цузама и у неким Колкепцлима који делају полтрондски и трабуњају којешта, и у њима живот кара и руши оружјем свирепим. Јака машта велика пронађачка способност Келерова чинила је да је он у понеку филистарску причу о филистрима сабио сабио грађу за велику романтичну приповетку. Он је то чинио истине ради, да савесно прикаже шта све живи и дејствује у неким такозваним буржујцима. Ни ^{свеће} ~~че~~ је ценио Келера као једног од највећих приповедача. ^{Замети} ~~Замети~~ Келер, писац врло спазиве ^{нашата} ~~нашата~~ и реалних ^{арона} ~~арона~~ пронађачких способности, ^{Замети} ~~Замети~~ није писао ^{роман} ~~роман~~ ^{нашата} ~~нашата~~ лику? Језик ^{разлог} ~~разлог~~ је вероватно у том

моря;

⑩

Берлину, једаред, ~~кад~~^{поштом} та је Бети Тендеринг одвише мучила, истукао је добро једног позоришног репортера, ~~имао због тога неприлика са полицијом, али се прибрао од јада.~~^{Келер} ~~Он~~ је такав поступак, изгледа, сматрао појавом живота о којој треба водити рачуна и у уметности, и унео ^{је} бој по поводу љубави неколико пута у своју литературу. ~~У~~ ~~стањем~~ ^{то} чинили су ~~тако~~ и други, ^{иа и} ~~чак~~ лирски песници, и један од врло добрих међу њима. Мађарски песник Петефи има ^{се} ~~песму~~ где чобанин, у огорчењу љубавном, "ваљано удари батином по глави магарца". Код Келера, Зелени Хенрих ^{милански} ~~пастира~~ ~~пастира~~ Панкрац се бије са дивљим животињама и дивљацима, и што му више Лидија искаче пред очи, то више модрица на лицу ~~непокривних~~ дивљака; ^Т трговац милански, у причи Маџан свиленко, разочаран због препредености своје драгане, иде у рат као најамник, и, изузетно, јер смртних случајева код Келера мало има, гине.

Један једини трагични исход због љубави постоји у Ке-
леровој књижевности, у причи Ромео и Јулија на селу, ~~једној од нај-~~
~~лепших у збирци прича Селдвигани, у Зеленом Хенрику, али само у~~

написана црпуга заведет се какав -
 љубав и дружелубивост. Јакобство и криво -
~~Овај је ~~написан~~ писан~~ писан заведет се какав -

Зелени Хенрик је имао да умре — али само у првој редакцији романа. У другој, дефинитивној редакцији дана, остаје жив. Али 17 вероватно првој редакцији — роман је рађен дванаест — имао је Хенрик

да умре, да свисне од туге што је, тако је он осећао, животом и понашањем својим мајку ^{своју} отерао у гроб. У оно тамно време кад Келеров поглед на свет још није био извојеван, кад је још писао песме о лудилу и живо закопаном, кад се, између осталог, вратио из Минхена кући утучен због сазнања да се преварио у свом таленту, да није рођен за сликара, у време кад пада и ^(заболевши) ~~постанак~~ Зеленог Хенрика — говорио је Келер да ће то дело бити кратак трагичан роман, и писао пријатељу: " спремам елегично лирску књигу, са извесним ведрим епизодама, и са чемпресно тамним завршетком у којем ће све да буде сахрањено". ~~Завршно и дефинитивно~~, у другој редакцији

Зелени Хенрик је додуше ~~постанак~~ елегично лирска књига, али већином са добрим завршетцима у току романа, [Ана је била од самог почетка грудоболна], и са живим и читавим Хенриком у ~~завршном~~ завршетку. Али, ~~што су само Сали и Френкен (Ромео и Јулија) умрли због љубавног бола, то не значи да је Келер био човек који није осећао велики бол од љубави, ни уметник који му не би знао дати израза. Ми ћемо овде навести текст завршних страница Ромеоа и Јулије, оно што долази пошто су младић и девојка измењали прстење, и решили да ће одржати своју свадбу за тренутак, и онда умрети. Френкен одмах радосно потрчи,~~

"стаде скакутати, лака као птица, преко поља према реци. Сали покури за њом; њему се учинило да она бежи од њега, а

Јако се осећа нејутим, тако промије ово земаљско брње у савишћу — дан Келеру. (Јулија) Касније,

А онај трагични љубавни случај где ~~се~~ сеоски Ромео и Јулија падну у љубично очајање, реше да заједно умру, и заиста и изврше самоубиство дављењем — ни то није романтика у стилу, рецимо, Тургенева. Момак и девојка воле се јаче од смрти, али родитељи на обе стране не даду им да се узму. Дакле, смрт. План је романтичан: ући ће у дереглију напуњену сеном, одрешиће дереглију, пустити је низ воду, и тамо ~~под залазак сунца~~ ^{ујутру} склизнути у ледену воду. Пред смрт, Ромео и Јулијасу весели, скоро раскалани. Зато што су млади и не схватају умирање, ~~ан~~ али и зато — ту сад долази Келер, а не Тургенев — што су решили да се ипак узму, и онда тек умру. Радовање њихово је дакле реализам, стварно радовање разбукталих страсти. Девојкасе шали: "Сећаш се кад смо се први пут узели за

руке. Онда смо ловили рибу, а сад ћемо сами бити рибе, две велике лепе рибе". Затим долази опис кривудава реке и обала, па залазак сунца, ~~па~~ ^{ноћ} ~~ноћ~~ ^{ноћ} не говори писац, то је била ноћ двоје страсно и очујно загрљених. А затим, час романтике....." А кад пуче зора, изрони истовремено и град са звонницама из сребрно сиве реке. Месец је западо, био златно црвен, бацао по реци светлу путању, по којој је, секући је, полако пловила дереглија. А кад се приближила граду, клизнуше, тог студеног јесењег јутра, две бледе прилике, чврсто загрљене, низ тамну громаду сена у хладне таласе". Врло умерена романтика. И још, уде-сио је Келер да се читалац неминовно сети "двеју риба" и ~~пробуди~~ ^{наследи} из можда сувише сентименталног узбуђења. Јер, у тим сценама је било језиве трагедије, али и жарког живота. Умиру двоје млади, ~~не~~ ^{не} ~~како~~ ^{како} ~~као~~ ^{као} принцеса и паж у бајци, умиру, а крв не тече, и ништа не боли. Али било је ~~и~~ ^и свесног попуштања нагинима вољи и срећи тела. Келер заступа мишљење и укус: да би лепота била танана, не сме сувише болети ни писца ни читаоца. Зрнце снаге, и шале, и надмоћи над свима јадима, па и над смрћу. Од Шекспира се учио Келер. А код

није бајка; и, зар то није и стварност, храброст оног задњег
очајања које је истоветно са радошћу код личности које воле јаче
од смрти. А цела сцена је: и идеалан час последњег младалачког ра-
довања од живота, пре умирања, и у том радовању стварност страс-
ти која хоће сједињење тела; и онда опет романтично умирање без
трептаја и гласа, тихо кликење у смрт љубављу омађијаних. С јед-
не стране реалистично, свесно попуштање нагонској сили и потреби
тела; с друге стране смрт каквом умиру лале и кринови, или несрећ-
не принцесе и пажеви по бајкама, којима рубе главе, а крв не те-
че и ништа не боли... Можда ипак има право Келер: да лепота поста-
~~не велика, не сме одвијати болети.~~ Од Шекспира се учио Келер: и код
Шекспира се шале они који умиру. У драми Краљ Јован, несрећни
принц Артур, јер види да ће му краљ, стриц који му је отео пре-
сто, свакако узети ^и живот, баца се кроз високи прозор ^{на Камени блоку} тамнице доле,
на срећу, да можда ипак остане жив и побегне. А кад је осетио да
му је крај, ово су му биле речи: "Ох, у овом плочанику је дух мо-
га стрица".

~~Ваздашњи проблем односа између човека и жене интере-~~
совао је Келера дубоко. Он је заступао гледиште да у љубави, и
човек и жена, имају и право и треба да иду за нагонским потреба-
ма; али је гајио идеал, и у уметности га и остваривао, да чулни
нагон и морални захтеви треба да се хармонишу. Чедна природа и
природна чедност - тако је гласила код њега она формула за коју
је, између осталих, тако много снаге и талента и идеалне борбе

служи под њиховим видом док се оне, после живота, не врате на сво-
ја места дефинитивно, пошто су са земљом свршиле. Беатрикс излази
из манастира, живи пуним животом, и враћа се у чин калуђерице бла-
годарна Богу што је живела ^{и тако} ~~животом~~. Живот ^{је} по Келеру, ~~неће једно~~
~~ка~~ као море, удара и заплускује све у истом смислу, и са неисцрп-
ном снагом. Плима тога мора осећа се до неба. Пуноћа живота је не-
одољива. У једној ^{од} легенди ~~Келеровеј~~ ~~највећој~~ ^{Губар} Музе из пакла ~~кад~~
год је у небу свечаност. Краљ Давид, небески житељ, милује умиља-
ту ^и за земну уметност плеса, обдарену Музу. Цело небо зарива се-
ћајући се ~~през занесену~~ хорску песму, Муза земаљског живота. Све-
та Тројица тек громом успева да успостави ред, да прекине тај срећ-
ни плач својих блажених. ~~Који, дакле, не заборављају земаљски живот~~
^З Са ~~психологије~~ ^{психоло} психологије и анализе ^{ам} ~~и као контрадни проблем~~,
радио је Келер ^{идеални} ~~идеални~~ ^{однос} однос ^{између} човека и жене, у свом познатом делу
Das Singsgedicht, ~~које~~ ^{у свом} спомињемо под оригиналним насловом, јер се на
нашем језику не може једном речју именовати род књижевности који
су, по угледу на класични епиграм, неговали немачки песници XVII
века, и који, описно преведен, значи: стихове са скривеним дубљим
смислом. ~~То је дело~~ ^{Singsgedicht} Келеро ~~је~~ ^{у свом} по садржини и по облику ~~важњом~~ ^{врло}
оригинална и хармонична творевина. По облику, ~~са~~ ^{дип} потсећа на ита-
лијанску новелу Бокачова времена, са низом новела у једној глав-
ној, такозваној оквирској новели. Само, док у старој италијанској
новели тога типа није било скоро никакве ^е органске ^е везе између ок-
вирске и у њу затворених новела, код Келера, са сваком новом

divulgate kada

Са овом уоквиреном новелом

новелом одмиче и сазрева главна новела у смислу ~~постављене~~ тезе, ~~јача~~ и чисти се споразум и однос између Луције и Рајнхарта, јунака оквирске новеле, ~~до љубави која је телесна и духовна у исто време.~~ Према таквом облику, где ^и јунаци ~~и~~ ^{сва} друга лица у роману, ~~толико~~ причају колико ^и живе — може се судити о вештини, ~~а~~ управо ^{није} виртуозности Келеровој да изради жив роман, да ~~оно~~ најразноврснијих тема и епизода подведе под ~~једнако~~ ^{једну} и да да, не ниску приређених одломака, него створи ^{праву} симфонију, у којој главни мотив преузимају ~~оке нове и нове~~ ^{дуге и дуге} новеле. *Немањи рај!*

Рајнхарт је научник; он је на путу; негде успут случајно прочита поменућу Логауову строфицу; заинтересује га њен смисао као истина и чињеница, и он почиње, јашући од станице до станице, да контролише, а после и да тражи и ствара искуства у оном смислу. Он срета, и има мале авантуре, са женама које могу једну или другу алтернативу у овој строфи. Најзад наиђе на Луцију, и са њом започне врсту двобоја причама, размишљањем и осећајима. Поједине новелице причају њих двоје једно другом место доказа у свом дијалогу, у којем заузимају, с обзиром на тему романа, супротна гледишта. Луција је, с почетка, песимист, и сумња да Логау може имати право. Она у том смислу и прича догађаје, за које зна лично или по чувству. Рајнхарт је оптимист, иако и његове приче цртају стваран живот са свакојаким резултатима. Свака од тих прича, Бог зна о коме и чему, открива увек и по једну њихову црту, позитивну или негативну, по коју њихову тајну и већ претурено искуство. На тај начин

22
З Келер је, неким згодним начинима, 23
философију носно не у мисли него у карактеру.
Може да је симбол некада и огањаван, некада
и у огањаван веран, Келер је перспективни не-
киа постоји ограда и одбађивање једно и дру-
го. Живот наје ни кар, ни несрећа, он је
то што је време што је и урива Келерова:
мишис високо узвишена, нешто горка, оштрова и
саркастична. Она је хоће то земљи
пешке, и глуми се с великим ветром, и маси
се до обзора да ни су буди срећни или несрећ-
ни, памети или лудости, је ни се не ене и
удату или умиру.

За зно, а неправда, а перасу м^{ве}

у трајан мир у којем се више никоја имена из прошлости не поми-
њу. Човек, мушкарац или жена, простре се најзад својом снагом као
океан надмоћно над свим догођеним.

~~Дендора Секулић~~

Човек се допобе а допобе врата Панкразу, како је Зелен
Хенрик, уметнички, своји неправедно више од Панкரா. Панк-
раз је црвена слика, самосавлађавања Панкразова за све
своје мале пресаворни у Квалитетне. Панкраз, он је био
неповесити Халерова, Најар, Панкраз улази у миран
и нов живот у којем ^{никога} имена из прошлости више
не постоје. Простире се ~~у свом~~ својим снагама
преко света што је био и што је јуно.